
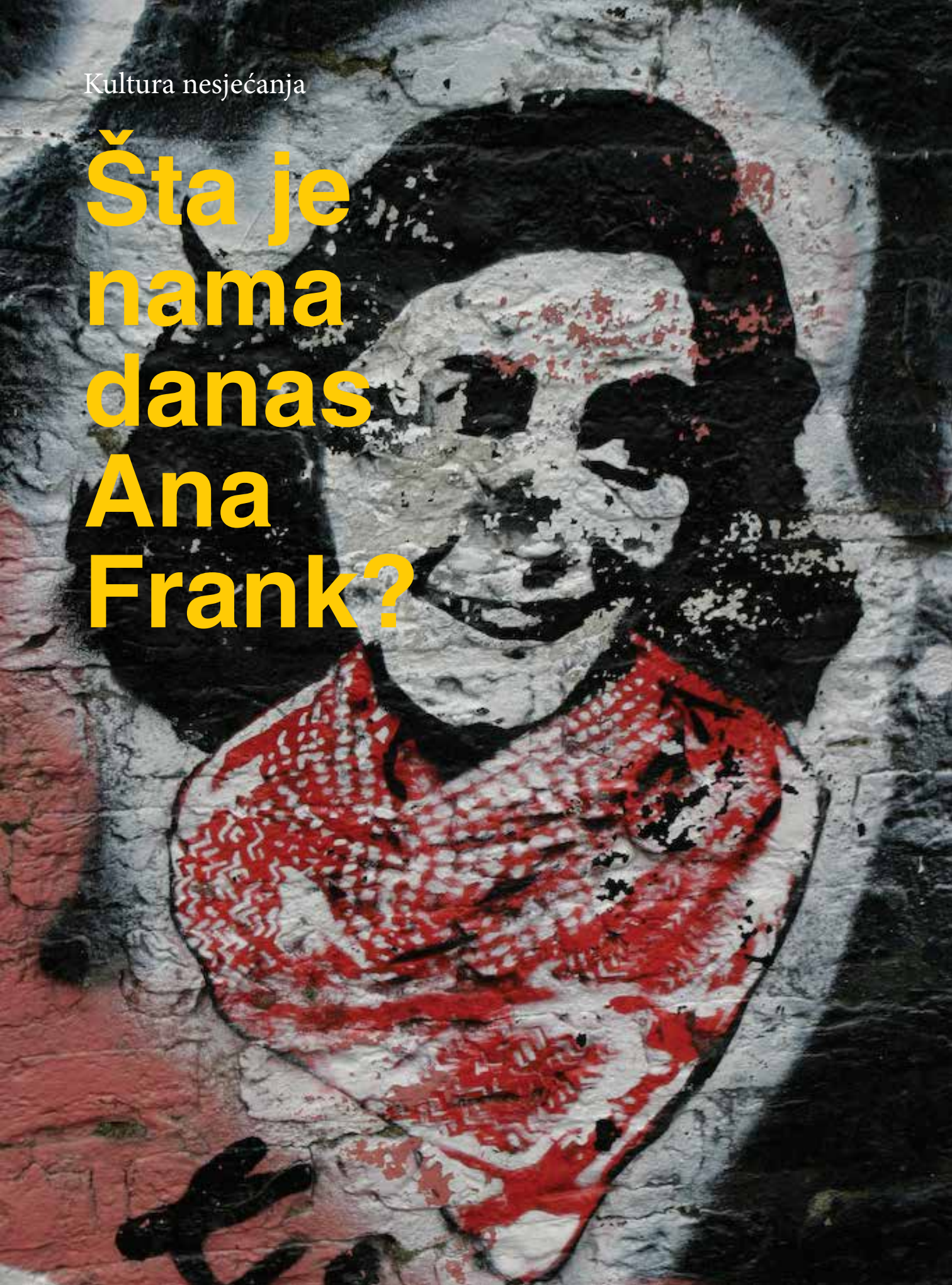

-
- RUŽICA MARJANOVIĆ
ŠTA JE NAMA DANAS ANA
FRANK?
 - NENAD VELIČKOVIĆ
STARI PROGRAMI ZA NOVU
PROŠLOST
 - IRHAD SULJIĆ
OSVAJANJE POLJINA

Kultura nesjećanja

Šta je nama danas Ana Frank?

Povodom internet-komentara na izjavu trenera nogometne reprezentacije Srbije Siniše Mihajlovića da ne zna ko je Ana Frank.

Ružica Marjanović

Pre devet godina je umetnička (zlo)upotreba portreta Ane Frank uzburkala Evropu, pre svega Holandiju. Na nekoliko mesta u Amsterdamu strit-artist poznat kao T naslikao je portret čuvene devojčice sa crveno-belom palestinskom maramom (keffiyeh) oko vrata. (Nešto kasnije pojavile su se razglednice sa fotografijom ovog rada.) Reakcija je bila vrlo jaka i skoro trenutna. Uglavnom se kretala u rasponu od *sramota*, kako je to okvalifikovala tadašnja izraelska ambasadorica u Holandiji, do *neprimereno, bolesno, nedopustivo* i sl., kako je reagovalo javno mnjenje. Svi su se složili da je Ana Frank holandska, evropska i svetska ikona i da se kao takva ne sme koristiti za *novu pisanje istorije*.

Autorka ovog teksta uverena je u suprotno: ne ulazeći u pitanje da li je T-ova namera bila pisanje nove istorije (autorka misli da nije), ona smatra da Ana Frank može biti ikona (u vrednosnom smislu) samo ako se dovede u vezu sa aktuelnom stvarnošću. Upravo je obožavanje ikone, bez razumevanja njene simboličke vrednosti, put ka njenom obezvređivanju.

Navijačka intervencija

Krajem oktobra 2017. godine Ana Frank je opet stigla u fokus javnosti zbog upotrebe njenog prepoznatljivog portreta. Ovoga puta nije se radilo o umetničkoj, već o navijačkoj intervenciji. Navijači Lacija napravili su nalepnice na kojima je isti portret Ane Frank

obučen u dres suparničkog tima Rome. Mediji na našem jeziku su izvestili da su navijači držeći sporne fotografije uzvikivali uvredljive parole, čiji sadržaj nije prenet. Potom je bivši fudbaler Siniša Mihajlović dao izjavu da ne zna ko je Ana Frank. I to je bio povod da se mediji u Srbiji narednih dana bave isključivo Sinišom Mihajlovićem, zaboravljajući anti-semitski ispad navijača. Uglavnom su tekstovi već u naslovima sadržali kvalifikacije poput *sramno, skandalozno* ili makar konstataciju da fudbaler ne zna ko je Ana Frank. Činjenica je da komentari tekstova objavljenih na internet-portalima i novinama ne predstavljaju preciznu fokus grupu, ali svakako mogu biti indikativan pokazatelj pravca u kome se kreće javno mnjenje. Broj komentara ispod tekstova o neznanju Siniše Mihajlovića znatno prevazilazi broj komentara uz tekstove koji se bave incidentom na stadionu. Italijanski antisemitizam izazvao je uglavnom jednocifren broj čitalaca koji su želeli da nešto prokomentarišu, a svoj stav o Mihajlovićevom neznanju iskazalo je preko 150 komentatora po tekstu, nekada i više stotina njih.

Mehanizam paralelizam

Znatan deo komentara iskazivao je predrasude prema fudbalerima (*Šta očekujete od fudbalera? Odakle njima obrazovanje? Glupi fudbaler* i sl.), ali nisu zaostajali komentatori koji su sve to posmatrali iz srpskog nacionalističkog diskursa; kao argument je izvučen podatak da je Siniša Mihajlović završio školu u Borovu, a u Hrvatskoj ne uče o Holokaustu ili ga umanjuju. Stiglo se do standardnog uzvratnog pitanja: *A znaju li drugi za Jasenovac?* Usledili su komentari koji su u isti kontekst stavljali smrt Ane Frank i Milice Rakić, trogodišnje devojčice tragično stradale tokom NATO bombardovanja Srbije, čije ime treba da bude proizvedeno u simbol sve dece stradale tokom 1999, osim, naravno, albanske. To je standardni mehanizam uspostavljanja paralele i pokušaja da se uz priču o Holokaustu uvek kao ravnopravno (ili strašnije) postavi stradanje srpskog stanovništva u Drugom svetskom ratu ili tokom devedesetih.

Da je to jasan državni program pokazuje i činjenica da se u javnom prostoru pokušava uspostaviti reč **zatiranje**, koja bi trebala da označi srpsku *verziju* Holokausta. Na tome je javno insistirao prethodni predsednik Srbije, Tomislav Nikolić.

Način na koji je srpska javnost reagovala (u medijima) upućuje na mogućnost da poučavanje o Holokaustu, a u okviru toga i školsko čitanje *Dnevnika Ane Frank* nije dalo dobre rezultate. Naša škola u nečemu, očigledno, greši. U čemu, to će biti jasno iz sledećeg primera.

Iz uloge đaka

U osnovnoj školi u Jakovu, kraj Beograda, 28. oktobra 2017. održan je seminar za nastavnike i nastavnice književnosti i istorije o temi Holokausta. U okviru seminara održana je radionica o *Dnevniku Ane Frank*, sa idejom da se pokaže zašto se i kako ovom knjigom bavi nastava u srbijanskim školama. Nastavnici su zamoljeni da, koliko god je moguće, isključe sopstvena znanja i bave se tekstom ponuđenim u čitankama, na način na koji to rade njihovi učenici.

Iako je Ministarstvo obrazovanja odobrilo devet čitanki za sedmi razred, u osnovnim školama u Srbiji uglavnom se koriste tri – *Umetnost reči* Nataše Stanković-Šošo i Boška Suvajdžića; *Riznica reči* Nataše Stanković-Šošo (**obe izdavač Klett, Beograd**); i *Čitanka za sedmi razred* Simeona Marinkovića (**Kreativni centar, Beograd**). Nastavnim programom predviđeno je da se *Dnevnik Ane Frank* radi na odlomku i u svakoj od čitanki odlomak je skoro identičan. To je onaj deo kada Ana razmišlja o dečaku Peteru i posmatra komadić plavog neba, što je uobičajeni naslov izabranog odlomka. Uvid u interpretativni materijal iz čitanki ukazuje da je cilj časa da učenici usvoje značenje pojma dnevnik i da se ukaže na vezu između dnevnčkog pripovedanja i opisnog pripovedanja. Učenici se podstiču da počnu da vode dnevnik. U čitanci *Umetnost reči* objašnjava se poreklo reči dnevnik, kao ključne reči izdvajaju se: *dnevnik, pismo i epistolarna forma*. Nigde se ne pominju ni Holokaust, ni nacizam i fašizam, niti se jasno kaže zbog čega se porodica Frank nalazi u tajnom skrovištu.

Sa nastavnicima na seminaru u Jakovu analiziran je tekst iz čitanke metodom poznatom kao *filozofija za decu* (vidi: Radmila Gošović, Vesna Gošović, Radmila Branković Sutton: *Filozofija s decom*, Kreativni centar, Beograd, 2007). Zamoljeni da čitaju tekst iz uloge đaka, nastavnici su naveli reči koje su na nivou asocijacija povezali sa tekstom. Na taj način dobili smo listu reči poput: **depresija, strah, atmosfera, tamnica, vazduh,**

noć, krug, nebo, plač, preklinjanje, sreća/nesreća, bežanje, zid, mir, crni oblaci, sunčeva svetlost, tmina, tajno skrovište, sloboda, opasnost, usamljenost, bog, tuga, vetar, nedaće, priroda, otvoren prozor, čežnja, bogatstvo, jasno plav, uteha.

A vreme i kontekst?

U sledećem koraku nastavnici su podeljeni u pet grupa i imali su zadatak da na osnovu pročitano odlomka formulišu pitanje koje je ključno za taj tekst, ali da pitanje bude takozvano *filozofsko*, odnosno da se na njega ne može odgovoriti samo afirmativno ili negativno, već da se mora inicirati razgovor. Dobijeno je ovih pet pitanja:

1. Šta može biti crni krug koji ograničava slobodu?
 2. Koje je tvoje tajno skrovište?
 3. Odakle nada da će dobro pobediti zlo u takvim(?) okolnostima?
 4. Kakav je odnos svetlosti i tame?
 5. Da li su iluzije i nada kočnica ili pomoć?
- Metodologija *filozofije za decu* predviđa glasanje, tako što svaki učesnik ima dva glasa, a samo jedan može dati svojoj grupi. Ta se mogućnost uvek daje mladima, a kada se radi sa odraslima, polazi se od pretpostavke da su prevazišli sopstvene kompeticijske porive, pa im se omogući *klasično* glasanje jednim glasom. Od petnaest učesničkih glasova pitanje broj 3 dobilo je sedam, a pitanje broj 5 pet glasova.

Tokom diskusije koja je usledila razgovaralo se o značenjskom sloju do koga se može doći na osnovu pitanja o nadi i dobru. Posle deset minuta razgovora, javila se nastavnica istorije ukazujući na ono što se moglo uočiti već na nivou izlistanih asocijacija. *Ali ovde nema ni rečenice o vremenu i kontekstu u koji je smešten događaj, nema ničega o Holokaustu, o proganjanju Jevreja, o rasnim zakonima, o posledicama...*

Nastavnice književnosti su se još uvek bavile tekstom i razumevanjem osnovnog značenja odlomka, onako kako o nebu, depresiji, ljubavi, sreći, usamljenosti, čežnji može razmišljati bilo koji tinejdžer, **što rezultira uspešnim zaobilaženjem** najvažnijeg pitanja o kome se mora razgovarati kada je *Dnevnik Ane Frank* tema: zašto ih progone, zašto im neki, iako je to zakonom zabranjeno, pomažu, a drugi ih poštujući zakon izdaju?

Ako đak u sedmom razredu razvije empatiju za nekoga ko je proganjan (a ne pripada

(среда, 25. окт 2017, 17:08)

Грифон [нерегистровани]

 пошаљни одговор

Грешите!

Синиша је младост и основно образовање провео и стекао у Хрватској! А тамо, наставне јединице повезане са нацистичким и фашистичким злочинима, једноставно, нису изучаване јер се по њиховом тумачењу, нису ни догодиле. Или ако јесу, то је било нешто минимално и занемарљиво! Да не дужим, каква држава, таква је и наука!

(среда, 25. окт 2017, 18:16)

алопутous [нерегистровани]

 пошаљни одговор

Izjava

Pametno je rekao. Ne znam i dovidjenja.

Mnogi znaju previse, pa udju u raspravu iz koje izbije svadja, pa tuca.

Cesto je bolje ne znati.

njegovom etnicitetu, dakle suprotno ovdašnjoj dominantnoj tendenciji da se u procesu školovanja razvija osetljivost samo za svoju etničku grupu), ako jasno razume da se fašizam zasniva na ideji da nismo svi jednaki i da su prava jedne zajednice veća od prava drugih, da se zlo razvija postepeno i mora mu se suprotstaviti čim ga prepoznamo, a ne da čekamo da neko mora da beži i strada, onda Ana Frank prestaje da bude papirni fiktivni lik iz prošlosti koji ga se ni na koji način ne tiče. Ako Ana Frank ne bude ispražnjen simbol koji će nas uljuljati u uverenosti da se *zlo ne sme ponoviti*, onda ćemo svakako doći do empatije za savremene izbeglice.

Ana Frank i izbegličke kvote

Iskustvo rada sa mladim čitaocima kaže da onoga trenutka kada im pokažete jedini za sada poznati video snimak, koji traje 21 sekundu, tokom koga se na prozoru, u trajanju od samo nekoliko sekundi, pojavi devojčica Ana Frank, za generaciju naviklu na video senzacije ona prestaje da bude fiktivni lik. Ipak znatno važniji rezultat se postiže kada se uspostavi veza sa savremenim trenutkom i učenicima, koji ovih dana čuju kako zemlje Evropske unije raspravljaju o kvotama, odnosno o broju izbeglica koje svaka od zemalja može i želi da primi, pokaže podatak da je porodica Frank dva puta konkurisala za useljeničku vizu u SAD, ali da su oba puta odbijeni; prvi put jer su kvote bile popunjene, a u drugom pokušaju jer je izmenjen zakon o prihvatanju izbeglica, zato što je *previše Jevreja već ušlo u zemlju*.

Ako tako radimo u školama *Dnevnik Ane Frank*, ako pokažemo da postoje desetine

dnevnika druge dece stradale tokom Holokausta, tada rad na ovom tekstu neće biti tek puko pranje savesti i manipulativno bežanje od suštinske teme. A suština čitanja *Dnevnika Ane Frank* jeste u razvijanju empatije mladih ljudi za SVE ljude koji su progonjeni i kojima je pomoć potrebna. Ili, kako sjajno reče Ivan Ivanji u jednoj od emisija na RTS-u realizovanih povodom *slučaja Mihajlović i Ana Frank*: ako se temom Holokausta bavite samo zbog Jevreja, i ne morate to da radite. Važnije je znati da je ruka koju je Ana Frank puna poverenja pružila ocu ulazeći u voz ista kao ruka koju pruža dete svom ocu ulazeći u čamac pun izbeglica koji preko Egejskog mora pokušava da uđe u Evropsku uniju.

Selebriti i puzeći fašizam

Ako smo dobro u školi podučavali o *Dnevniku Ane Frank*, onda naše učenice i učenici neće biti nezainteresovani za sve što nije *naš bol*. Kad porastu, takvi đaci neće banalno porediti tragedije, cepidlačiti i trgovati brojevima, znače za Šelmno i Ravensbruk, isto kao što znaju za Aušvic. Boleće ih i Srebrenica i Jasenovac, neće se zadovoljavati potrošenim simbolima i komercijalizacijom sećanja. Prepoznavaće manipulaciju i neće im se retki dobri informativni tekstovi o fašizmu, rasizmu i mržnji činiti dosadnim i glupim.

Ali pošto tako nismo radili, o puzećem fašizmu naši đaci neće imati šta reći, osim ako se u tekstu na tu temu ne pominje i neki selebriti. ●

Fotografija

Gore: Insert iz velikog broja internet-komentara povodom izjave Siniše Mihajlovića da ne zna ko je Ana Frank.

Dosije: Jajce

Stari programi za novu prošlost

Nenad Veličković

U jajačkoj Srednjoj strukovnoj školi *na snazi* su nastavni planovi iz sredine devedesetih. Gledajući iz Sarajeva i Mostara, preko Travnika, Jajcu i ne treba bolje.

Srednja strukovna škola u Jajcu zadržala je sve svoje učenike pod jednim krovom, ali je izlazeći u susret zahtjevima roditelja ipak nastavila da ih dijeli na nacionalnim predmetima. Taj *brčanski* model, pohvaljen u izvještajima međunarodnih promatračica i stručnjaka, za sada primiruje apetite vladajućih lokalnih etno-nacionalnih politika. Isto tako, uspješno amortizuje nastojanja srednjoškolaca da se izbore za jedinstven program za koji su se euforično zalagali krajem prošle školske godine sa parkirališta ispred zgrade Vlade u Travniku. U međuvremenu izgleda da je to srednjoškolsko revolucionarno raspoloženje prilično splasnulo. Razlog je izostanak razrađenog modela takvog jednog zajedničkog programa, kakav srednjoškolci sasvim sigurno ne mogu napraviti, a oko toga

se nisu baš počele ni one silne diplomatske i nevladine delegacije koje su kroz Jajce prodefilovale iskazujući podršku promjeni.

A da bi se jedan takav program mogao zamisliti, i da ga ne bi bilo teško načiniti, vidi se upravo u Srednjoj strukovnoj školi u Jajcu.

Škola radi po NPP-u na hrvatskom jeziku, pa je formalno i službeni jezik hrvatski. Izuzetak su predmeti islamska vjeronauka i bosanski jezik, od šk. 2005/2006. godine, a od ove još i geografija i istorija (oboje na bosanskom). Male neusaglašenosti u broju časova (koje je učila jedna profesorica bosanskog jezika iz Bugojna) u međuvremenu su riješene. Tako, npr. od ove godine u svim stručnim školama u Srednjobosanskom kantonu norma za maternji jezik jeste tri časa sedmično.

Srednju strukovnu školu ove godine pohađa 506 učenica i učenika, od kojih su, uz nekoliko izuzetaka (Srba i Roma), otprilike pola Bošnjaci, a pola Hrvati. Učenici biraju između četiri trogodišnja ili četverogodišnja usmjerenja:

- I **Hotelijerstvo i turizam** (turistički tehničar i kuhar)
- II **Elektrotehnika** (tehničari za telekomunikacije, računalstvo i energetiku)
- III **Građevina** (građevinski tehničar za inženjering i visoku gradnju)
- IV **Strojarstvo** (CNC operateri, bravari, automehaničari, vodoinstalateri).

Ni za jedno od navedenih usmjerenja i zanimanja nije postavljena kao preduvjet etnička pripadnost. Svima je naravno jasno da to hoće li neko biti dobar konobar ili dobar vodoinstalater ne zavisi od toga kako mu se otac preziva i u koju bogomolju i kojim danom odlazi. Na isti način trebalo bi (ali eto, nije) svakome biti jasno da dobar konobar neće biti manje dobar ako je umjesto Đovanija Bokača u maju čitao Giovanija Boccaccia u lipnju. Svih tih 506 đaka, dječaka i djevojčica, želi steći neko znanje i po završetku školovanja, nakon 3 ili 4 godine, imati veće šanse za posao ili se lakše upisati na fakultet. Da bi odgovorila takvim njihovim očekivanjima, i da bi ispunila svoju društvenu, humanu i pedagošku svrhu, škola im mora pružiti mnogo toga, a najprije savremene programe, dobre nastavne materijale, kompetentne nastavnike i nastavnice, a sve to u jednom sigurnom okruženju, u atmosferi koja podstiče na rad, saradnju, učenje i uspjeh.

Rodendan zatečenog stanja

Nažalost, realnost je drugačija. Zvanično, u cijelom kantonu važe sarajevski planovi i programi iz '94, '95. i '96. godine za srednje tehničke i srodne škole, kao zatečeni, a za srednje strukovne škole, planovi i programi Zavoda za školstvo u Mostaru iz '96. i '97. Udžbenika za stručne predmete ili nema ili su zastarjeli ili se koriste oni iz susjedne Hrvatske. Planovi i programi dopunjeni su 2012. i 2017. godine, a izrada novih je stopirana, dok državna agencija ne završi i ne objavi tzv. zajedničku jezgru.

Očito je da na kantonalnom nivou već dvije decenije djeluje pedagoško, administrativno i stručno zanemarivanje potreba djece koja pohađaju strukovne škole. Baviti se, u takvim okolnostima, pitanjima *prava na nastavu na svom jeziku*, koji je ionako jedan, rezultat je poremećenog sistema vrijednosti. A ne baviti se modernizacijom nastave i programa, uvođenjem novih didaktičkih koncepata i tehnologija, unapređenjem učeničkog standarda i ljudskih potreba i prava mladih, nego umjesto toga dvadeset godina tupiti i šiljiti ratne narative i usidriti školstvo u sredinu devedesetih, moralno je odvratno i moralo bi najzad postati savjesnim roditeljima neprihvatljivo.

Suočen s ovim zanemarivanjem interesa i potreba mladih, hrvatski nacionalizam u obrazovanju u Srednjobosanskom kantonu trenutno se skriva iza Agencije za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje Bosne i Hercegovine, prebacujući odgovornost na *državni nivo*. Istina je, međutim, da će reforma s tog nivoa *proći* samo ako potvrdi sadašnje odnose snaga i prizna, nezvanično, postojeće ciljeve obrazovanja, koji deklarativno slave život, a konkretno obnavljaju životarenje.

Međunarodna zajednica, ukoliko je zaista bila iskrena i odlučna da se na granici dva polujajca pojavi kao saveznik djece i mladih, na čiju se očitu dugoročnu štetu nacionalizam održava na vlasti, može, koliko sutra, početi od integrisanja planova i programa u jedan, na jednom jeziku s dva imena i sa dvije norme, koje sva djeca mogu lako naučiti, jer su obje dio njihovog maternjeg jezika. Za početak, potrebno je uporediti dva aktuelna plana, recimo baš za taj jezik, i recimo za prvi razred građevinskog usmjerenja.

Rujan/Septembar (Hrvatski)

1. Upoznavanje sa nastavnim planom i programom i elementima vrednovanja i ocjenjivanja učenika
2. Ponavljanje gradiva iz osnovne škole
3. Hrvatski jezik – pisani govor i ustrojstvo
4. Znanost o književnosti
5. Jezik i književnost
6. Književnost – umjetnost riječi
7. Znanstvena i stručna literatura
8. Književnost i ostale umjetnosti
9. Vrste tekstova
10. Književnost i društvo
11. i 12. Lektira

Listopad/Oktobar (Hrvatski)

1. Lirika
2. J. Pupačić: Zaljubljen u ljubav
3. S.S. Kranjčević: Moj dom
4. A. Mihanović: Hrvatska domovina
5. Usmena: interpretacija lirske pjesme
6. Glasovi: fonemi
7. Glasovi hrvatskog jezika
8. Naglasni sustav
9. Ponavljanje gradiva
10. Ponavljanje gradiva
11. Kontrolni rad
12. Ispravak kontrolnog rada
13. Lektira

Studeni/Novembar (Hrvatski)

1. Naglasni sustav
2. Glasovi č i ć
3. Glasovi dž i đ
4. Pravopisna vježba
5. Analiza pravopisne vježbe
6. N. Šop: Kuda bih vodio Isua
7. V. Nazor: Cvrčak
8. Matoš: Jesenje veče
9. Priprema za prvu pismenu zadaću
10. Prva pismena zadaća
11. Ispravak
12. Lektira

Prosina/Decembar (Hrvatski)

1. D. Cesarić
2. Izgovor glasova
3. A.B. Šimić: Opomena
4. M. Dizdar: Zapis o zemlji
5. A. Šenoa: Na stolu
6. Ponavljanje gradiva
7. Kontrolni rad
8. Usmena provjera znanja
9. Utvrđivanje gradiva
10. Zaključivanje ocjena

Septembar/Rujan (Bosanski)

1. Upoznavanje sa nastavnim planom i programom i elementima vrednovanja i ocjenjivanja učenika
2. Ponavljanje gradiva iz osnovne škole
3. Priroda i funkcija jezika
4. Jezik kao sistem znakova
5. Jezička djelatnost
6. Funkcije jezika
7. Vidovi ispoljavanja jezika
8. Jezički idiomi: organski i neorganski
9. Književni i/ili standardni jezik
10. Jezička norma

Oktobar/Listopad (Bosanski)

1. Ponavljanje gradiva
2. O umjetnosti
3. Književnost kao jezička umjetnost
4. Književno-umjetnički tekst
5. Osnovni književni rodovi (opće odlike)
6. Vrste književnih rodova
7. Pismena provjera znanja (21.10.)
8. Periodizacija književnosti (kratak pregled)
9. Antička književnost
- 10-11. Pristup epskom tekstu
- 12-13. Grčki mitovi

Novembar/Studeni (Bosanski)

1. Homer: Ilijada (odabrani dijelovi + ekranizacija "Troja")
2. Homer: Odiseja (odabrani dijelovi + dokumentarni film)
3. Pristup lirskoj pjesmi
4. Grčka lirika: Sapho, Anakreon, Alkej (izbor)
5. Tipovi vezanog teksta
6. Opisivanje
7. Drama (odlike i vrste)
8. Tragični junak i tragična krivica
9. Priprema za prvu pismenu zadaću
10. Prva pismena zadaća (28.11.)
- 11-12. Eshil: Okovani Prometej

Decembar/Prosina (Bosanski)

1. Ispravak prve pismene zadaće
2. Sofoklo: Antigona, 2 časa
3. Istočnjačke književnosti (uvod)
4. Hiljadu i jedna noć, pripovjedački postupak
5. Kontrolni rad (16.12.)
6. Ispravak kontrolnog rada
7. Ponavljanje gradiva
8. Zaključivanje ocjena

Siječanj/Januar (Hrvatski)

1. ?
2. F. Mažuranić: Svemir
3. Glasovi po mjestu tvorbe
4. Lirsko-epsko pjesništvo: Hasanaginica
5. Prepričavanje
6. Kratke epske vrste
7. Ustrojstvo epskog djela
8. Homer – Ilijada

Veljača/Februar (Hrvatski)

1. Homer: Ilijada
2. Roman
3. Epika
4. Drama
5. Sofoklo: Antigona
6. M. Držić: Novela od Stanca
7. Dramske vrste
8. Dijalog
9. Ponavljanje gradiva
10. Kontrolni rad
11. Ispravak kontrolnog
12. Lektira

Ožujak/Mart (Hrvatski)

1. Diskurzivni književni oblici
2. A. Nemčić: Putositnice
3. Povijest književnosti
4. Biblija
5. Psalm: Pjesma nad pjesmama
6. Kuran i Talmud
7. Homer: Odiseja
8. Eshil: Okovani Prometej
9. Rimski književnost
10. Usmena provjera znanja
11. Lektira

Travanj/ April (Hrvatski)

1. Plaut: Škrtac
2. Srednjovjekovlje
3. Hrvatsko srednjovjekovlje
4. Počeci pismenosti
5. Bašćanska ploča
6. Glasovne promjene
7. Ispadanje suglasnika
- 8-9. Lektira

Januar/Siječanj (Bosanski)

1. Svete knjige
2. Ep o Gilgamešu
3. Klasici perzijske poezije
4. Nivoi jezičke analize
5. Fonetski i fonološki sistem našeg jezika
6. Euripid: Medeja
7. Distribucija fonema
8. Gubljenje suglasnika i jednačenje po zvučnosti

Februar/Veljača (Bosanski)

1. Jotovanje i prelazak l u o
2. Aliteracije je/ije, i/o
3. Ponavljanje gradiva
4. Priprema za test
5. Test: glasovne promjene (14.2.)
6. Rimski književnost (uvod)
7. Rimski lirika: Katul i Tibul
8. Rimski lirika: Ovidije i Marcijal
9. Rimski lirika: Proporcije
10. Rimski lirika: Horacije
11. Vergilije: Eneida

Mart/Ožujak (Bosanski)

- 1-2. Ovidije: Dedal i Ikar i Orfej i Euridika
3. Priprema za drugu pismenu zadaću
4. Druga pismena zadaća (7. 3.)
5. Ispravak druge pismene zadaće
- 6-7. Plaut: Tvrđica, lektira
- 8-9. Srednji vijek (uvod)
10. Počeci slavenske pismenosti
- 11-12. Stari bosanski tekstovi i njihove karakteristike
13. Ponavljanje gradiva

April/Travanj (Bosanski)

1. Srednjovjekovna književnost Bosne i Huma
2. Analiza srednjovjekovnih tekstova
3. Test: književnost (7.4.)
4. Na kraju srednjeg vijeka (humanizam)
5. F. Petrarca: Kanconijer
6. D. Aligijeri: Pakao
7. Usmena narodna književnost (osnovne odrednice)
8. Epska pjesma (odlike)

Svibanj/Maj (Hrvatski)

1. Jednačenje suglasnika po zvučnosti
2. Jednačenje suglasnika po mjestu tvorbe
3. Priprema za drugu pismenu zadaću
4. Druga pismena zadaća
5. Ispravak
6. Ljetopis popa Dukljanina
7. Zapis popa Martinca
8. Značajke hrvatske srednjovjekovne književnosti
9. Ponavljanje gradiva
10. Kontrolni rad
11. Ispravak kontrolnog
12. Lektira

Lipanj/Juni (Hrvatski)

1. D. Alighieri: Božanstvena komedija
2. F. Petrarca: Kanconijer
3. Boccaccio: Decameron
4. Ponavljanje gradiva
5. Usmena provjera znanja
6. Zaključivanje ocjena

Maj/Svibanj (Bosanski)

1. Banović Strahinja, epska pjesma
2. Priprema za 3. pismenu zadaću
3. Treća pismena zadaća (9.5.)
4. Ispravak pismene zadaće
5. Budalina Tale odlazi u Liku, epska pjesma
- 6-7. Đ. Bokačo: Dekameron
8. Ponavljanje gradiva
9. Epsko-lirska narodna pjesma
10. Hasanaginica, balada
11. Akcenatski sistem našeg jezika
12. Enklitike i proklitike

Juni/Lipanj (Bosanski)

1. Govorni i pisani jezik: ortografija i ortoepija
2. Priprema za kontrolni rad
3. Kontrolni rad (6.6.)
4. Ispravak kontrolnog rada
5. Sistematizacija gradiva
6. Zaključivanje ocjena

Prateći naporedo ova dva programa, svako može vidjeti da su razlike neznatne, i da bi izbor jednog ili drugog, ili trećeg (ili nijednog!) morao biti zasnovan prije svega na kriterijima kakvi su kvalitet sadržaja i nastavna svrha (ishod), ali i na odgovorima na pitanja poput: zašto je potrebno da Bošnjaci (ili Hrvati) budu iz nečega isključeni? Zašto bi npr. bošnjačka djeca svete knjige proučavala jedan sat, a hrvatska tri? Zašto bi hrvatska preskočila Ovidija, a bošnjačka ne bi? (Podrazumijeva se da pitanje zašto bi vodoinstalateri i konobari uopšte znali ko su bili Orfej i Euridika neće biti postavljeno, osim ukoliko se nacionalističkom obrazovanju ne želi pretpostaviti *dualno*.) Od čega zavisi to hoće li čitati Katula, Tibula, Ovidija, Marcijala, Propercija i Horacija, ili, umjesto njih, popa Dukljanina i popa Martinca? Zakonski preduvjeti postoje. Raspoloženje među đacima i nastavnicima za promjene je dobro. Argumenti nacionalizma su potrošeni. Planovi su zastarjeli, neprilagođeni potrebama djece i zahtjevima vremena. Ni sredstava, u obećanjima međunarodne zajednice, ne manjka. Pa ko se, šta se, čeka? ●

Prilozi za istoriju opsade

Osvajanje Poljina

Irhad Suljić

Ukoliko djeci želi ponuditi potpunu i poštenu sliku rata, škola bi osim o ratnim zločinima, podvizima, herojima i žrtvama, vojnim i civilnim, morala govoriti i o ratnim profiterima. Inače je saučesnik u obmani i pljački.

Prije par dana sam zvanično biciklom popeo i posljednje brdo koje mi je ostalo oko Sarajeva neosvojeno. Prvi put, prije desetak godina, kada sam htio voziti Trebević, tata mi je rekao da se čuvam, da ne idem gore.

Ne kontam zašto mi to sad govoriš, rat je davno prošao, rekao sam mu ispred kuće prije nego što sam se spustio niz Staru Breku. Ali sam od tada do danas shvatio da za njega nije. A to znači da nije baš ni za mene.

Sada, deset godina nakon mog prvog biciklističkog poduhvata, prvi se put penjem na Poljine, zadnje brdo koje mi je ostalo neosvojeno dugo nakon što sam sva ostala popeo i preko deset puta. Odluku sam prelomio nakon što sam slučajno dobio u ruke *Nastavni materijal za izučavanje opsade Sarajeva i*

zločina genocida počinjenog u Bosni i Hercegovini u periodu od 1992. do 1995. godine.

Ali da preotam malo unazad.

Maidova kapa

Prvi put sam čuo za Poljine na samom početku rata. Bilo je to ujedno i prvo ratno upozorenje koje sam od svojih roditelja dobio: Čuvaj se snajpera sa Poljina.

Poljine direktno gledaju na veći dio moje ulice, a relativno su blizu, tako da je prilično lako bilo nekom hrabrom snajperisti tražiti svoju žrtvu baš tu. Uvijek se taj dio ulice pretrčavao. Sjećam se prvih vijesti o kobnom napadu 31. jula 1992. godine. Sjećam se rođaka Džeme koji je nakon tog napada došao kod nas kući, sav potresen, prepričavao mom ocu kako je jedva živu glavu izvukao. U povlačenju se provlačio kroz korito potoka, koje je ujedno služilo za odljev fekalija. Sjećam se dobro da je više puta ponovio *Izgubiše život ljudi, Sejo, ko da je ništa*. Umro je 1998. godine od posljedica snajperskog ranjavanja iz 1993. godine.

Oca sam prvi put vidio da plače u ratu kada je snajperista ubio njegovog dugogodišnjeg druga, našeg komšiju iz ulice. Maid je dobio otpust iz armije zbog jakih i učestalih epileptičnih napada. Znao je u jednom danu po tri napada imati. Njegova posljednja noć na straži je bila sa mojim ocem na prvoj liniji u Brekinom potoku. U trenutku kada je moj otac zamijenio Maida u kopanju, on se popeo iz tranšeje i u ležećem stavu naslonio leđa i glavu na zemljani nasip, da zapali cigaru i odahne. Dok su pričali, tatu je zasula zemlja po leđima, a onda je čuo nešto kao udarac. Okrenuo se i ugledao nepomičnog Maida sa prostrijelnom ranom na čelu. Snajper. Vojnici koji su bili u pripravnosti zamijenili su ih na tom položaju, Maidovo tijelo odvukli su u mrtvačnicu, a mog tatu, koji je doživio šok, pustili kući da odmori. Sjećam se da je bilo tri ili četiri sata ujutro, kada je neko pokucao na vrata. Mama, sestra i ja smo se trznuli iz sna, nismo nikoga očekivali u ta doba. Tata se javio sa druge strane, mama mu je otključala vrata. Ušao je u hodnik sa vojnom kapom stisnutom u rukama, naslonio se leđima na zid, skliznuo do poda u sjedeći položaj i odvalio u jecav plač. Nakon što nam je plačući ispričao šta se desilo, mama mu je istrgnula kapu iz ruku i ostavila na sto ispred vrata, sestri i meni rekla da se vratimo u sobu spavati, a njega uvela u kupatilo da se sapere.

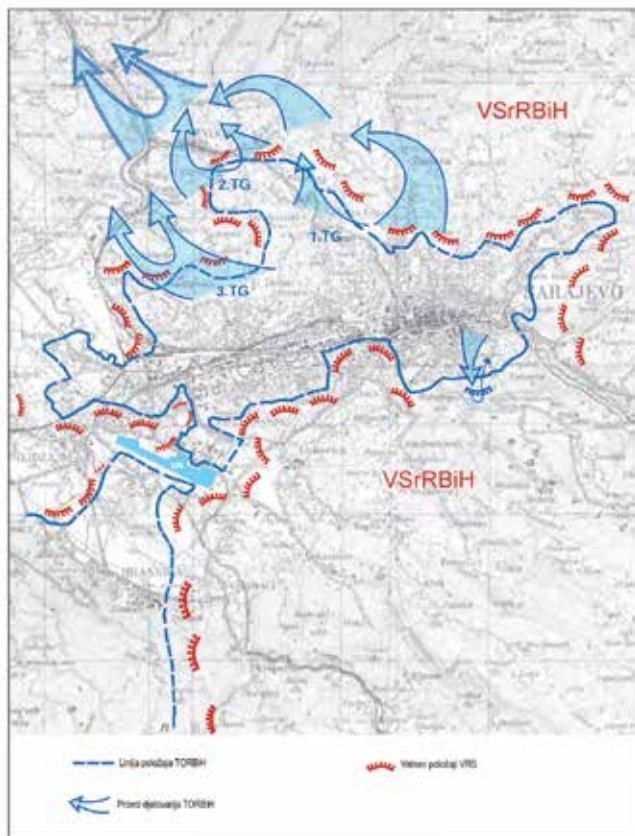
To jutro sam se prvi probudio i izašao ispred vrata, još uvijek zbunjen oko sinoćnjih dešavanja. Ugledao sam krvavu vojničku kapu na stolu i iz znatiželje je razložio da vidim šta je. Komad lobanje je bio unutra. Sjećam se da su me trnci obuzeli od glave do pete i da mi je dio dječije nevinosti zamijenila crna realnost rata. Maid se nikada nije pridružio ženi i djeci u inostranstvu, a moj otac se vratio na prvu liniju.

Ratna rana

Na prvi pogled, čini se da nema ništa pogrešno u tome da djeca uče o ratu, jer je to dio historije njihove države. Uredu je da im se ispriča priča o tome. Ali čija? Mog oca, mame, Maida, Džeme? Moja? Osam dana prije akcije na Poljine, bio sam ranjen. Otac me poslao kod čika Mirka, našeg komšije koji je živio oko stotinjak metara uz ulicu iznad nas, po pritke za boraniju. U ratu nam je bašta bila glavni izvor hrane. Imali smo vlastite zalihe povrća, koje smo mogli jesti, prodavati, pa čak i mijenjati. Sjećam se kad su moji roditelji kod komšije ispekli rakiju od šljiva iz naše bašte. Pa je onda mama dva litra rakije zamijenila za dvije vreće brašna, a druga dva litra sakrila da pričekava svoj red za najpotrebniju zamjenu. Kad sam se vraćao s prtkama, granata je udarila u čempres pored raskršća. Nikad prije ni poslije nisam iskusio jači prasak. Oglušio sam i samo čuo pištanje u glavi. Osjetio sam toplinu na desnoj ruci, vidio krv, otrčao u kuću i stavio neki hekle-raj na ranu. Kad krv baš nije stala, jedan nabil-dani momak se ponudio da me odveze u bolnicu. On je bio tjelohranitelj Alije Izetbegovića, a djevojka mu je bila dežurna u bolnici. Detonacija je zaglavila taster od sirene na volanu i golf dvojka je trubio sve vrijeme do bolnice. Dok sam čekao da me pozovu pipao sam kvrgu na ruci ispod koje je u mesu bio geler.

Oružje

Sjećam se kada je tata prvi put donio kući pušku koju je zadužio kao vojnik. Zvali su je Papovka, a bila je to M59 poluatomska puška, 7,62 mm. Pored njenog imena i kalibra, otac mi je rekao da se oružje nikad ne uperuje u drugu osobu, čak ni kada je zakočeno ili bez metaka. To je naznačio kao najvažnije pravilo rukovanja oružjem. Od tada nikad više nisam prišao ni jednom komadu vatrenog oružja. Pamtim i jednu filmsku

107

scenu, kao iz Sidrana. Javili su ocu iz štaba da su bačeni bojni otrovi na Zetru i da se u onom ABHO odijelu javi u komandu. Mama mu je kao i obično pomagala da navuče sve to na sebe. Gumene čizme, gumene rukavice, gumene pantalone na tregere, kabanica i gas-mask. Meni i sestri su zabranili da izlazimo vani, pa smo gledali s prozora. Tata ide prvi u svoj toj opremi, mama za njim u običnoj majici, pantolama i papučama, krenula s kantom da skine veš sa štrika. I čujemo tatin glas, ispod maske, ko kroz neku cijev: *Safo, osjetiš li šta?*

Pony

Svoj *pony* bicikl posuđivao sam momku iz mahale da ode u posjetu svojoj djevojci koja je živjela na Baščaršiji. Tada se desio neki konflikt između ratnih komandanata Cace i Čele, a on je bio u Čelinoj ekipi koja je držala stražu u mojoj ulici. Pošto je morao ići kod djevojke na Baščaršiju, koja je bila Cacin teren, raja ga je prozvala petokolonašem.

Fotografija
Gore: Mape plana proboja
na Poljine 31. jula 1992.
godine. Izvor: Monografija
o Prvom korpusu ABiH.

Zauzvrat što bih mu posudio bicikl, dobio sam od njega nekoliko friško odštampanih majica. Izvana je u ratu dobio mašinu koja je na majice printala 3-4 modela crtanih čudovišta, i to je prodavao za deset maraka po komadu.

Neka bude struja

Mi u kući smo igrali igru *Neka bude struja!* Pravilo je bilo da to svako može izgovoriti pet puta tokom dana, a poenta izgovaranja je bila da, ako tri sekunde nakon što bi to neko izgovorio, dođe struja, svi ostali bi uglas vrišnuli *I bi struja!* Međutim, to se samo mami jednom desilo tokom čitavog rata, pa je ona do danas ostala neizazvana pobjednica u toj igri. Po vodu smo išli na izvor. Ljeti je mlaz bio tanak i dugo se čekalo na red da se napune kanisteri. To je bila moja dužnost. Imao sam deset godina i nosio sam kanistere teške 25 litara. Jednom sam, od dosade, zviždanjem imitirao granatu koja dolijeće. Svi su se sa kanisterima pobacali po zemlji. Komšija mi je poslije toga izvukao uši.

Čekao sam i u redovima za humanitarnu. Samo sam čuvao mjesto, jer su jedino mama ili tata mogli podići sljedovanje. Jednom se mom drugu poderala kesa s brašnom. Dobio je kaznu neizlaska vani nekoliko dana. Ljudi iz ulice su dali po malo brašna teti Emini da se nadoknadi prosuto. Kada je tata bio na liniji na Nišićima, ja sam cijepao drva, a sestra slagala. Ja sam išao po vodu, a ona ložila peć. Mama je radila u socijalnom na obračunu penzija. Sestra i ja smo išli u školu u različitim smjenama.

Život ko da je ništa

Ovakve priče ima svako ko je proživio opsadu. Normalno je da ne mogu sve biti ispričane. Ali nije svejedno čije će biti. Možda ja kao dijete nisam bitan, ali mislim da rođak Džemo jeste. Ono njegovo *Izgubiše život ljudi, Sejo, ko da je ništa.*

Zato sam pogledao šta u onom Nastavnom materijalu piše o napadu na Poljine, 31. jula 1992. godine. Pominju se kratko, dva puta. Prvi put pod naslovom Tok opsade grada Sarajeva od 1992. do 1993. i najvažnije bitke za grad, na str. 9: *Tokom jula borbe su nastavljene, a najveći intenzitet dostigle su krajem mjeseca na Poljinama, i na spoljnoj strani prstena opsade prilikom oslobađanja Trnova.* Drugi put u podnaslovu *Borbe i najvažniji vojno-politički događaji na području Saraje-*

va tokom opsade, gdje na 140. str. piše: Juli je okončan neuspjelim pokušajima proboja iz okruženja preko Poljina i Vogošće ali i uspjehom snaga OpŠTO Trnovo, 7. brigade i jedinica ARBiH sa Igmana, koje su u borbama 31. jula i 1. augusta zauzele prevoj Rogoj i oslobodile Trnovo.

Pogledao sam i Monografiju o Prvom korpusu. Na str. 106. kratko: *Tako su neuspjehom okončani pokušaji proboja iz okruženja i razbijanja opsade Sarajeva tokom mjeseca jula. U svim ovim borbenim dejstvima tokom jula 1992. godine u jedinicama RgŠO Sarajevo poginulo je 105 i ranjeno 416 boraca. Koliko je onih što su zadnjeg dana jula izgubili život ko da je ništa, ne zna se. Mislim da sam zato najzad odlučio da krenem na Poljine. Da dodam Džeminu priču Nastavnom materijalu.*

Bitka na Poljinama, spomenik na Barama

Spomenik bici na Poljinama našao sam kod Gazprom benzinske pumpe u Barama. Po-

svećen je poginulim borcima 1. podrinjske brigade. Kockast je. Sa jedne strane uklesana su imena dvanaest vojnika, sa druge Armija BiH 1. Podrinjska brigada, sa treće piše da spomen-obilježje podižu Ministarstvo za boračka pitanja Kantona Sarajevo, Općina Centar i Udruženje građana jugoistočne Bosne, a sa četvrte je motiv čovjeka sa stečka koji pozdravlja. Osim 1. podrinjske brigade ne pominje se nijedna druga, a ona nije bila jedina u bici. Na primjer, rođak Džemo bio je 105. motorizovana brigada. Možda na Poljinama postoji još neko obilježje poginulim borcima?

Na naprijateljskim položajima

Preko Betanije se penjem na Slatinu, a odatle lošim i uskim asfaltnim putem na Poljine. Patrolna kola SIPA-e idu odozgo, druga me prolaze i idu prema gore. Ukupno petnaestak vrlo uglancanih limuzina i džipova sa zatamnjenim staklima u samo kilometar. Imam osjećaj, ako stanem i nekoga pitam ko sve

Fotografija
Gore: Spomen-obilježje poginulim borcima 1. Podrinjske brigade, pored benzinske pumpe na Barama.

Fotografija
Gore: Prilaz kapiji vile
koju čuva službenik
SIPA-e, na kraju Ulice
Armije BiH.

živi ovdje, da će mi neki agent u crnom odijelu, sunčanim naočalama, sa onom jednom slušalicom u uhu, iskočiti iz grmlja i reći da pođem sa njim.

Dolazim u selo, djeca se igraju, mame i tate nešto rade oko kuće, a dede i bake sjede po balkonima. Asfalt je ispucan, izrezan i iskopan, ali limuzine i džipovi preko njega prelaze smjelo i bez problema. Kako ono ide onaj vic, koje auto ide najbrže makadamom? Službeno. Ha, ha. Još uvijek nisam vidio neko drugo spomen-obilježje. Ali jesam prilično velike i luksuzne vile. Neke su ograđene zidinama, neke nisu pa se vide bazeni i naslućuje predivan pogled na grad. Neke imaju i čuvare.

Ok, vrijeme je da pitam ko sve danas drži prve linije na Poljinama. Za neke naravno znam, ali svejedno... Zaustavljam bicikl pored kuće ispred koje je na stubu potrzan predizborni plakat stranke SDA. Prvog čovjeka koji nailazi pitam ko su vlasnici. Odgovara mi ono što ću poslije potvrditi i na internetu: Bakir i Sebija Izetbegović, njihov komšija Zlatko Lagumdžija, Nedžad Branković, razni biznismeni i režiseri. Pitam ga da li postoji ikakvo spomen-obilježje poginulim borcima

na Poljinama ili u okolini. Ne zna ni za ono jedno u Barama. Vozim do raskrsnice. Lijevo napucane kuće i u daljini neke vile, zidinama ograđene, sa pogledom na Sarajevo. Desno je put za vrh. Okrećem desno, jer se ne pika da sam popeo vrh, ako se nisam dovezao na njega. Na putu prolazim raskrsnicu s tri parkirane crne limuzine na sred ceste, tri vozača u crnim odijelima, od kojih se jedan popeo na drvo pored neke stare kuće, i ovoj dvojici baca kruške. Produžujem sam do vrha bez stajanja. Gore ništa spektakularno, polja obradive zemlje na vrhu brda, zato se valjda i zove Poljine.

U spustu s vrha primjećujem neke ograđene betonske rezervoare, čini se, novoizgrađene. Na raskrsnici gdje su bila auta i kruškoberi, više nema nikog; koga god su čekali, odvezli su dalje. Ispostavilo se da ono jesu novi rezervoari, koji se pune iz glavnog rezervoara sa Bukovika. Što znači, vodovodna mreža na Poljinama nije vezana na gradsku. Heroji s Poljina imaju svoj vodovod, bez redukcija, a ti se Muzaferi brišu vlažnim maramicama. Tačno sam zbog ovog osjećaja odlagao osvjetljenje Poljina. S mučninom vozim nazad.

Alchajmer

Osvojio sam sva brda i planine oko Sarajeva biciklom. Sada, deset godina nakon što sam prvi put krenuo niz Breku na biciklu, razumijem šta je rat i koliko može koštati. Kako je jako teško od ratnih trauma pobjeći. Razumijem šta mog oca lomi jer sam godinama gledao kako mu dušu i um pedalj po pedalj osvaja. Kada sam vozio na Trebević on je mislio da će me neko gore napasti. Kada sam vozio na Igman trzao se iz sna obliven znojem od noćnih mora o ratu. Kada sam peo Bukovik krenuo je zaključavati vrata od sobe jer je mislio da će doći neko u sred noći da ga ubije. Dok sam došao do Poljina demencija ga je uzela sasvim. Zašto u *Nastavnom materijalu za izučavanje opsade Sarajeva i zločina genocida počinjenog u Bosni i Hercegovini u periodu od 1992. do 1995. godine* ne piše ništa o posljedicama rata, zašto ne piše o hiljadama boraca koji se bore sa traumama u svojoj glavi toliko godina nakon rata? Zašto u tom materijalu ne piše koliko je boraca na Poljinama 31. jula 1992. godine izgubilo život ko da je ništa? Zašto učenici sarajevskih škola neće učiti da su Poljine, *mjesto jedne od najvažnijih bitaka za grad*, sada elitno naselje

heroja privatizacije? Zašto priče boraca koji su pokušali osvojiti te iste Poljine, kao Džemina, padaju u zaborav, ili zaborav pada u njih, kao u mog oca? Od koga sam naučio sve što dijete o ratu treba naučiti: *ne okreći pušku prema čovjeku i kad je prazna.*

Kada sam se vratio zatekao sam ga kako sjedi pognut na staroj drvenoj stolici ispred kuće, zagledan u ništa. Iz trećeg puta ga uspijevam dozvati da obrati pažnju na mene. Pričam mu gdje sam bio i šta sam vidio.

Ulazimo u kuću da večeramo. Dok jedemo priča o ratu. Još uvijek je ponosan što je *branio svoju zemlju*. Dok perem suđe, on se bori sa snom na kauču. U zadnje vrijeme sve češće ima potrebu da spava, bilo da je dan ili noć. Doktor kaže da je to jedan od simptoma Alchajmera. Prije nego što zakunja, pita me: *Gdje si bio danas?* ●

Fotografija
Gore: Vile ugodno naslonjene na zeleni proplanak Poljina, sa lijepim pogledom na grad.